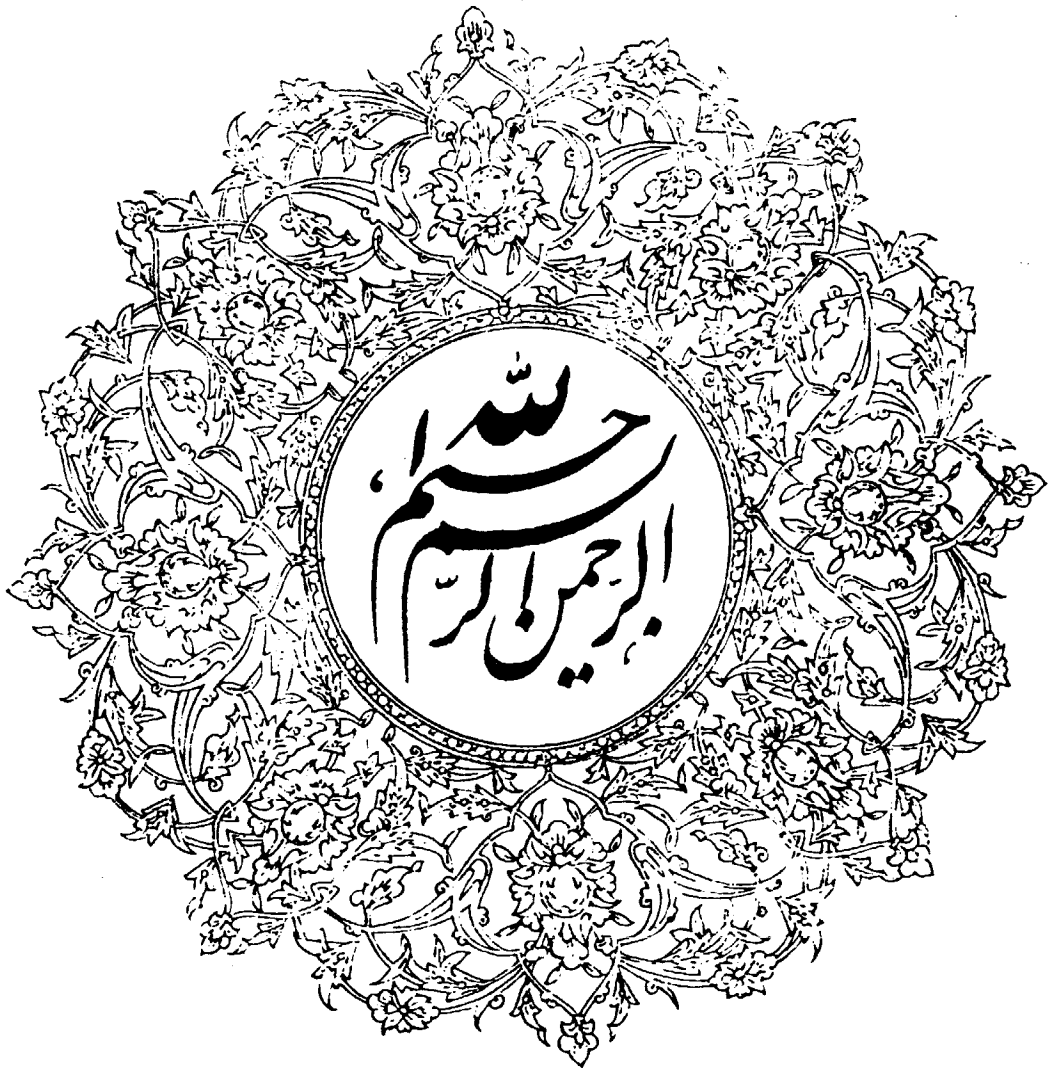
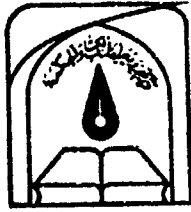
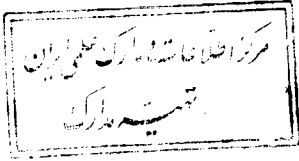

مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران
تمیسه مدارک

۲ / ۳ / ۱۳۷۴

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی MLS

**بررسی وضعیت استفاده دانش آموزان
پسر دوره متوسطه شهر شیراز از
کتابخانه‌های عمومی**

ابراهیم زال زاده

استاد راهنما:

دکتر یحیی دوستدار

استاد مشاور:

دکتر غلامرضا فدایی عراقی

۱۳۷۳

تشکر و قدردانی :

حمد و سپاس خدای را که بر این بنده حقیر منت گذاشت تا تحقیقی را که هم اکنون ارائه می‌گردد به انجام برسانم . باشد که این پایان نامه آغازی گردد برای یک عمر تلاش در جهت سازندگی و آبادانی کشور عزیزمان ایران . لازم می‌دانم از اساتید و دوستانی که مرا در این تحقیق یاری فرمودند تشکر و قدردانی کنم . جناب آقای دکتر دوستدار عضو هیأت علمی دانشگاه تهران استاد راهنما جناب آقای دکتر فدایی عراقی عضو هیأت علمی دانشگاه تهران استاد مشاور دوستان گرامی آقایان حقیقی - موسوی - اسماعیلی مدرسین رشته

آمار حیاتی

تقدیم :

به همه شهدای راه حق و فضیلت از صدر اسلام
تا به امروز به معلمان و استادانی که زندگی خود را
وقف کسب علم و دانش و اشاعه و تعلیم آن
نموده‌اند . به آنانی که مصداق واقعی فرمایش
« زگهواره تاگور دانش بجوی » هستند. به آنانی که در
عرصه پرتکاپوی دهر با ایمانی راسخ و راستین ،
بدور از هرگونه تملق و ریا در خدمت رشد و
اعتلای علمی و فرهنگی کشور هستند.

چکیده

هدف اصلی تحقیق «بررسی و تجزیه و تحلیل وضعیت استفاده دانش آموزان دوره متوسطه شهر شیراز از کتابخانه‌های عمومی می‌باشد. براین اساس اطلاعات آماری لازم بوسیله پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده جمع‌آوری گردید. برای انجام پژوهش ۸۰۰ دانش‌آموز شاغل به تحصیل در دبیرستانها ۱۵۰ مراجعه کننده دانش‌آموز در کتابخانه‌های عمومی، ۱۰۰ دبیر مرد دبیرستانهای پسرانه و ۱۹ نفر از کتابداران کتابخانه‌های عمومی انتخاب و جنبه‌های مختلف بهره‌برداری و استفاده، علایق و نیازهای مطالعاتی، میزان وجود منابع مورد علاقه دانش‌آموزان و وضعیت فعالیتهای فوق برنامه‌ای کتابخانه‌ها مورد بررسی قرار گرفت. همچنین مشارکت معلمان و کتابداران در استفاده دانش‌آموزان از کتابخانه‌ها نیز مطالعه شد.

تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده چهار فرضیه که تحقیق با آنها آغاز شد تأیید کرد:

- ۱- کمتر از ۳۰ درصد از دانش‌آموزان از منابع کتابخانه‌های عمومی استفاده می‌کنند.
- ۲- کمتر از ۵۰ درصد از منابع کتابخانه‌های عمومی متناسب با نیازهای مطالعاتی دانش‌آموزان است.
- ۳- کمتر از ۲۰ درصد از کادر آموزشی دانش‌آموزان را به کتابخانه‌ها ارجاع می‌دهند.
- ۴- کمتر از ۳۰ درصد از کتابخانه‌های عمومی دارای فعالیتهای فوق برنامه‌ای مفید و جذاب هستند.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که:

- ۱- کتابخانه‌های عمومی صرفاً به منظور مطالعه کتب درسی و متون شخصی مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- ۲- بیش از $\frac{3}{4}$ دانش‌آموزان دبیرستانی بدلائل مختلف از کتابخانه‌های عمومی استفاده نمی‌کنند.
- ۳- دانش‌آموزان جنوب شهر بیشتر از سایر نواحی شهر از کتابخانه‌ها استفاده می‌کنند.
- ۴- موضوعات ورزشی، داستانی، علمی فنی و هنری به ترتیب از مهمترین موضوعات مورد علاقه دانش‌آموزان بوده است.

۵- تنها در حدود $\frac{1}{4}$ دانش آموزان با برگه دان و نحوه استفاده از کتابخانه آشنا بوده اند .
۶- بیش از ۸۰ درصد از دانش آموزان ادعا کرده اند که معلمان آنها رابه کتابخانه ارجاع نمی دهند .

۷- فقط ۵ درصد از کتابداران کتابخانه های عمومی در رشته کتابداری تحصیل کرده اند .
۸- تقریباً ۷۰ درصد از کتابداران دارای تحصیلات دانشگاهی نبوده اند .
۹- تنها نیمی از رؤسای کتابخانه ها مدارج علمی ، بالاتر از دیپلم داشته اند .
۱۰- کتابخانه های عمومی از نظر ساختمان ، تعداد ، مساحت ، مجموعه ، میز و صندلی ، پرسنل و امکانات در وضعیت نامطلوب هستند و با استانداردهای بین المللی فاصله بسیار عمیقی دارند .

پیشهادات

- ۱- تشویق و ترغیب دانش آموزان به استفاده از کتابخانه و کتابخوانی بوسیله معلمان مربیان، والدین و همچنین رسانه های گروهی بخصوص رادیو و تلویزیون .
- ۲- ایجاد تحصیلات لازم بوسیله اولیاء مدارس و معلمان برای انجام دیدارهای گروهی دانش آموزان دبیرستانها از کتابخانه های بزرگ شهر و نمایشگاههای کتاب .
- ۳- افزایش ساعات کار کتابخانه ها و باز نگهداشتن کتابخانه در روزهای تعطیل .
- ۴- حذف سختگیریهای عضوگیری و امانت دهی و رایگان کردن عضویت .
- ۵- روزآمد کردن منابع کتابخانه ها مطابق با نیازهای جامعه استفاده کننده .
- ۶- اجرای برنامه های فرهنگی و فوق برنامه ای سرگرم کننده در کنار دیگر فعالیتهای کتابخانه های عمومی .
- ۷- آموزش شیوه استفاده از کتابخانه بوسیله مدارس و تعیین درسی به همین منظور .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
الف	تشکر و قدردانی
ب	تقدیم
ج	چکیده
هـ	فهرست مطالب
ح	فهرست جداول
ی	فهرست نمودارها

فصل اول: طرح تحقیق

۱	مقدمه
۳	بیان مسأله
۴	هدف تحقیق
۴	فرضیه‌های تحقیق
۴	سوالات تحقیق
۴	اهمیت تحقیق
۷	محدودیت‌های تحقیق
۷	تعریف واژه‌ها و اصطلاحات مهم

فصل دوم: بررسی تاریخچه کتابخانه‌های عمومی و تحقیقات انجام شده

۱۰	مقدمه
۱۰	تاریخچه کتابخانه‌های عمومی و اظهارات تنی چند از صاحب نظران کتابداری و اطلاع رسانی در زمینه کتابخانه‌های عمومی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۹	تحقیقات انجام شده
۱۹	در داخل
۲۱	در خارج
۲۴	فصل سوم: روش تحقیق
۲۴	روش انجام تحقیق
۲۴	جامعه و نمونه آماری تحقیق
۲۴	شیوه انتخاب نمونه‌ها
۲۵	روش گرد آوری اطلاعات
۲۵	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۲۵	محیط انجام پژوهش
۲۵	برنامه‌های کامپیوتری مورد استفاده
۲۸	فصل چهارم: ارائه و تجزیه و تحلیل اطلاعات
۲۸	تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به دانش‌آموزان دبیرستانها
۵۷	تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به مراجعین دانش‌آموز کتابخانه‌ها
۶۹	تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به دبیران دبیرستانها
۷۴	تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به مصاحبه با کتابداران کتابخانه‌ها
۸۲	فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۸۳	مقدمه

۸۵	نتیجه گیری از یافته های تحقیق
۸۵	الف - در ارتباط با فرضیه ها
۸۶	ب - در ارتباط با سوالات تحقیق
۸۷	سایر یافته های بدست آمده
۸۹	پیشنهادات
۹۱	توصیه برای تحقیقات بعدی
۹۲	فهرست منابع و مآخذ
۹۳	فارسی
۹۷	انگلیسی
۹۹	پیوست
۱۰۰	پرسشنامه توزیع شده بین دانش آموزان دبیرستانها
۱۰۴	پرسشنامه توزیع شده بین مراجعین دانش آموز کتابخانه ها
۱۰۷	پرسشنامه توزیع شده بین دبیران دبیرستانها
۱۰۹	سوالات مصاحبه حضوری با کتابداران کتابخانه ها
۱۱۰	جداول مربوط به مشخصات کتابخانه ها
۱۲۰	چکیده انگلیسی

فهرست جداول

صفحه

عنوان

فصل دوم

۱۶ ۱-۲ تعداد کتابخانه‌های عمومی طی سالهای ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۳

فصل چهارم

- ۳۰ ۱-۴ توزیع فراوانی سطح تحصیلات پدران دانش‌آموزان بر حسب محل تحصیل دانش‌آموزان
- ۳۲ ۲-۴ توزیع فراوانی مشاغل پدران دانش‌آموزان بر حسب محل تحصیل دانش‌آموزان
- ۳۴ ۳-۴ توزیع فراوانی استفاده دانش‌آموزان از کتابخانه‌های عمومی بر حسب سن
- ۳۴ ۴-۴ توزیع فراوانی استفاده دانش‌آموزان از کتابخانه‌های عمومی بر حسب پایه تحصیلی
- ۳۵ ۵-۴ فراوانی استفاده دانش‌آموزان از کتابخانه‌های عمومی بر حسب رشته تحصیلی
- ۳۶ ۶-۴ توزیع فراوانی استفاده دانش‌آموزان از کتابخانه‌های عمومی بر حسب منطقه محل تحصیل
- ۶۹ ۷-۴ توزیع فراوانی معلمان بر حسب سابقه تدریس
- ۷۰ ۸-۴ توزیع فراوانی معلمان بر حسب کتابخانه‌های مورد استفاده
- ۷۱ ۹-۴ توزیع فراوانی معلمان بر حسب ساعات استفاده از کتابخانه در هفته
- ۷۴ ۱۰-۴ توزیع فراوانی کتابداران بر حسب سابقه کار
- ۷۵ ۱۱-۴ توزیع فراوانی کتابداران بر حسب سطح تحصیلات
- ۷۵ ۱۲-۴ توزیع فراوانی کتابداران بر حسب رشته تحصیلی
- ۷۶ ۱۳-۴ توزیع فراوانی کتابداران بر حسب کتابخانه محل کار
- ۷۷ ۱۴-۴ توزیع فراوانی نوع سوالاتی که دانش‌آموزان از کتابداران پرسیده‌اند
- ۷۸ ۱۵-۴ ارزیابی کتابداران از میزان وجود منابع مورد علاقه دانش‌آموزان در کتابخانه
- ۷۹ ۱۶-۴ توزیع فراوانی نوع راهنمایی و خدماتی که کتابداران به دانش‌آموزان ارائه کرده‌اند

فهرست جداول

صفحه	عنوان
------	-------

پیوست

- الف - ۱- سطح تحصیلات، رشته تحصیلی و سابقه کاری رؤسای کتابخانه‌ها ۱۱۰
- الف - ۲- محل و موقعیت کتابخانه‌ها ۱۱۱
- الف - ۳- سال تأسیس تعداد اعضا و میانگین مراجعین کتابخانه‌ها در روز تا شهریور ۱۳۷۳ ۱۱۲
- الف - ۴- تعداد کتب کتابخانه‌های تا پایان تا شهریور ۱۳۷۳ ۱۱۳
- الف - ۵- تعداد (عنوان) مجلات و روزنامه‌های مشترک کتابخانه‌ها تا شهریور ۱۳۷۳ ۱۱۴
- الف - ۶- نظام طبقه‌بندی کتب، سیستم مخزن، میانگین کتب امانت داده شده، تعداد شیفتها و ساعات کاری کتابخانه‌ها ۱۱۵
- الف - ۷- مساحت ساختمان، قرائت‌خانه و مخزن و تعداد میز و صندلی کتابخانه‌ها ۱۱۶
- الف - ۸- وضعیت فعالیتهای فوق برنامه‌ای کتابخانه‌ها ۱۱۷
- الف - ۹- وضعیت و موجودی مواد سمعی و بصری کتابخانه‌ها ۱۱۸

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
------	-------

فصل چهارم

۲۸	۱-۴ درصد سن دانش آموزان مورد پژوهش در مدارس
۲۸	۲-۴ درصد پایه تحصیلی دانش آموزان
۲۹	۳-۴ درصد رشته تحصیلی دانش آموزان
۲۹	۴-۴ درصد تحصیلات پدران دانش آموزان
۳۱	۵-۴ درصد مشاغل پدران دانش آموزان
۳۳	۶-۴ درصد استفاده دانش آموزان از کتابخانه‌های عمومی
۳۷	۷-۴ درصد استفاده از کتابخانه‌ها به تفکیک نام هر کتابخانه
۳۷	۸-۴ درصد دلایل عدم استفاده دانش آموزان از کتابخانه‌های عمومی
۳۸	۹-۴ درصد ساعات استفاده دانش آموزان از کتابخانه‌های عمومی در هفته
۳۹	۱۰-۴ هدف بهره‌گیری و استفاده دانش آموزان از کتابخانه‌های عمومی (به درصد)
۴۰	۱۱-۴ درصد نوع مواد خواندنی دانش آموزان
۴۱	۱۲-۴ درصد موضوعات مورد علاقه دانش آموزان در الویت اول
۴۱	۱۳-۴ درصد موضوعات مورد علاقه دانش آموزان در الویت دوم
۴۲	۱۴-۴ درصد موضوعات مورد علاقه دانش آموزان در الویت سوم
۴۳	۱۵-۴ ارزیابی دانش آموزان از وجود موضوعات و منابع مورد علاقه در کتابخانه‌های عمومی (به درصد)
۴۴	۱۶-۴ درصد وجود موضوعات و منابع مورد علاقه دانش آموزان در کتابخانه‌های عمومی
۴۵	۱۷-۴ درصد آشنایی دانش آموزان با برگه‌دان و نحوه استفاده از کتابخانه
۴۶	۱۸-۴ ارزیابی دانش آموزان از معلمان در مورد ارجاع دانش آموزان از کتابخانه (به درصد)
۴۷	۱۹-۴ ارزیابی دانش آموزان از معلمان دانش آموزان و نحوه استفاده از کتابخانه (به درصد)

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۴۹	۲۰-۴ ارزیابی دانش آموزان از راهنمایی و کمک کتابداران در استفاده از کتابخانه و پیدا کردن منابع (به درصد)
۵۰	۲۱-۴ ارزیابی دانش آموزان از معلمان در مورد معرفی کتب غیر درسی (به درصد)
۵۱	۲۲ ارزیابی دانش آموزان از شرایط عضویت و امانت گرفتن کتاب از کتابخانه‌های عمومی (به درصد)
۵۲	۲۳-۴ درصد علاقه مندی دانش آموزان به شرکت در فعالیتهای فوق برنامه‌ای کتابخانه‌ها در الویت اول
۵۳	۲۴-۴ درصد علاقه مندی دانش آموزان به شرکت در فعالیتهای فوق برنامه‌ای کتابخانه‌ها در الویت دوم
۵۳	۲۵-۴ درصد علاقه مندی دانش آموزان به شرکت در فعالیتهای فوق برنامه‌ای کتابخانه‌ها در الویت سوم
۵۴	۲۶-۴ ارزیابی دانش آموزان از وجود فعالیتهای فوق برنامه‌ای در کتابخانه‌های عمومی (به درصد)
۵۵	۲۷-۴ درصد دلایل عدم مطالعه کتابهای غیردرسی
۵۶	۲۸-۴ درصد مشکلات دانش آموزان در مراجعه به کتابخانه‌های عمومی
۵۷	۲۹-۴ درصد پایه تحصیلی مراجعین دانش آموز در کتابخانه‌ها
۵۸	۳۰-۴ درصد رشته تحصیلی مراجعین دانش آموز در کتابخانه‌ها
۵۹	۳۱-۴ نحوه گذران اوقات فراغت در الویت اول (به درصد)
۵۹	۳۲-۴ نحوه گذران اوقات فراغت در الویت دوم (به درصد)
۶۰	۳۳-۴ درصد دلایل عضو نبودن مراجعین دانش آموز در کتابخانه‌ها
۶۱	۳۴-۴ هدف مراجعین دانش آموز از مراجعه به کتابخانه (به درصد)
۶۲	۳۵-۴ ارزیابی مراجعین دانش آموز از وجود کتب و نشریات مورد علاقه در کتابخانه‌ها (به درصد)
۶۳	۳۶-۴ ارزیابی مراجعین دانش آموز از معلمان در مورد اختصاص نمره برای گزارش درسی و تحقیق (به درصد)
۶۵	۳۷-۴ درصد دلایل امانت نگرفتن کتاب از کتابخانه
۶۶	۳۸-۴ درصد اشخاصی که دانش آموزان را به مطالعه غیر درسی تشویق کرده‌اند
۶۸	۳۹-۴ ارزیابی دانش آموزان از نوع و میزان نقص یا نواقص موجود در کتابخانه‌ها (به درصد)

فصل اول: طرح تحقیق

مقدمه

بیان مسأله

هدف تحقیق

فرضیه‌های تحقیق

سؤالات تحقیق

اهمیت تحقیق

محدودیتها و موانع تحقیق

تعریف واژه‌ها و اصطلاحات

مقدمه

کتابخوانی و عادت به مطالعه یکی از رفتارهای اجتماعی است که برغناهی فرهنگی جامعه می‌افزاید و در توسعه اجتماعی نقشی مهم برجای می‌گذارد. کتاب و مطالعه و اطلاعات عوامل تعیین‌کننده در حیات مادی و معنوی ملل است.

اهمیت مطالعه و کتابخانه‌های عمومی در حدی است که شاید بتوان کتابخانه‌های عمومی و تعداد مراجعان آن را یکی از شاخص‌های سنجش توسعه و رشد فرهنگی یک جامعه به حساب آورد. پیشرفت تمدن هر جامعه را گاهی بامیزان کتاب و نشریاتی که چاپ و منتشر می‌کنند اندازه‌گیری می‌کنند و گاهی بواسطه تعداد کتابخانه‌ها و میزان مراجعه‌کنندگان به کتابخانه‌ها، بدین ترتیب در کنار کتاب مفهوم کتابخانه مورد توجه قرار می‌گیرد تا بدانجا که تعداد کتب کتابخانه و میزان مراجعه‌کنندگان به کتابخانه در هر کشور معیار علاقه و برخورداری مردم آن سرزمین به فرهنگ و مظاهر آن است. دعوت همه انبیا و ارشاد بشر نیز پیوسته باثبات و ضبط و تعلیم و کتاب همراه بوده است. قرآن کریم می‌فرماید:

«هو الذی بعث فی الامیین رسولاً منهم یتلو علیهم آیاته و یزکیهم و یعلمهم الکتاب و الحکمه (جمعه آیه ۳) خداوند در میان درس ناخواندگان پیامبری برانگیخت از خود آنان تا آیات خدا را بر آنان بخواند و جان آنان را پاک سازد و کتاب و حکمت را به آنان بیاموزد.»

گسترش دامنه و گردش اطلاعات و سهم مؤثر آن در تصمیم‌گیریها و پیشرفتهای اجتماعی موجب تحولات بنیادی در جوامع گردیده است و با بالا رفتن آگاهیها بینش فردی و تغییر رفتار در اجتماعات «نمود» پیدامی‌کند. جامعه مطلوب جامعه‌ای است که در آن گنجینه‌های فکر و ذهن انسانها که گرانبها ترین ثروت ملی هر جامعه است استخراج و به کار گرفته شود. جامعه‌ای که در آن روح فعالیت، سازندگی و پژوهش وجود داشته باشد مسلماً کتابخانه‌هایش زنده، پویا و فعال هستند.

کتابخانه‌های عمومی از طریق تدارک و ارائه کتابهای علمی آموزشی، تفریحی و سرگرم‌کننده از راه کمک به دانش آموزان و دانشجویان و همه اقشار جامعه و از طریق ارائه آخرین اطلاعات روح انسانها را زنده نگاه می‌دارد. ویژگی بزرگ کتابخانه‌های عمومی به عنوان سازمانی